

нарадзілася, пашыралася і ўмацоўвалася гэтая назва, а на тэрыторыю Аўкштайціі яна перайшла пазней. Што да Жмудзі, дык яна заўсёды была адасобленая ад Літвы.

Сёння мы павінны зразумець, што мы страцілі разам са сваёй гістарычнай назваю Літва; што разам зназваю набыла сучасная Літва, якая ў Вялікім княстве Літоўскім мела іншую назву – Жмуць і Аўкштота.

Літва набыла адзінства свайго народа – багатую гісторыю, а значыць, і будучыню. Мы ж атрымалі поўную блытаніну ва ўласнай гісторыі і сучаснасці, бо само слова Літва (за якім нашыя 500 гадоў) мы ўспрымаем сёння як нешта асобнае ад нас і чужое. Як чужую ўспрымаем мы і Вільню – калыску беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры, нашу старажытную сталіцу.

Трэба называць рэчы сваімі імёнамі. А сваё імя ў сучаснай Літвы – ЛЕТУВА. Саманазва сучаснага літоўца – ЛЕТУВІС.

Наша Беларусь застанеца. Пад гэтым імем ішло ўсё наша нацыянальнае адраджэнне новага часу. Але мы не павінны страчваць і нашыя гістарычныя назвы, нашы тыл і капітал, выразнае бачанне нашай тысячагадовай гісторыі.

Аддзяліўшы ад сябе слова Літва і Русь, мы ніколі не разбяромся, што ў нашай культуры нашае, а што чужое, дзе мы, а дзе не мы, адкуль мы, а адкуль іншыя. Мы проста не знойдем у сваёй гісторыі сябе.

Трэба называць рэчы сваімі імёнамі. Гэта аніяк не сапсуе нашых дачыненняў з суседзямі.

«ГІСТОРЫЯ ЛІТОЎСКАГА ТАЛЕРА»

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Табалевіч А.Ю., ПФ

Навуковы кіраўнік – к.г.н., выкладчык кафедры гуманітарных навук
І.С. Чарнякевіч

Тялер – буйная срэбная манета, якая чаканілася з канца XV – пач. XVI стст. Ад назвы "талер", распаўсюджанага ў Нямеччыне, адбыліся назвы грашовых адзінак: далер у Скандынавіі, таллери ў Італіі, далери ў Іспаніі, даяр у ЗША. Талер уяўляў сабой срэбны эквівалент залатых манет, выпушчаны з мэтай іх замены. У наступным ужываліся шматлікія разнавіднасці талера, які праіснаваў як манета да 1907 г.

Першым у Еўропе чаканку буйнай срэбнай манеты вагай ва ўнцыю пачаў эрцгерцаг Ціролю Жыгімонт. Спачатку ў 1484 годзе ім была выпушчана манета з высакапробнага срэбра вагой каля 15,5 г. У 1486 годзе ён выпусціў удвая большую манету вагой 31,83 г. Яна адпавядала залатому

гульдэну, таму яе назвалі гульденгрош, ці гульдзінер. У канцы XV – пачатку XVI стагоддзяў срэбныя гульдзінеры атрымалі распаўсюджанне ў Цэнтральнай Еўропе. У 1518 годзе правы выбіцца гульденгроша атрымаў граф Шлік. Для выбіцца манет ен карыстаўся срэбрам з радовішчаў, адкрытых незадоўга ды таго ля чэскага гарадка Яхімава (Jochimstal). Гэта дало новую назву гульдзінеру, – Jochimstaler ці скарачана талер [2].

Вельмі хутка талер заняў дамінантнае становішча ў міжнародным гандлі. У Іспаніі талер стаў звацца талера, у Паўднёвых Нідэрландах – дальдрэ, у Злучаных правінцыях і ніжнегерманских землях – даальдер, у скандынаўскіх краінах – далер, у Італіі – таллеро. У Англіі талер звалі даллером, затым доларам і, нарэшце, далярам. У Францыі першае перайманне талера выпусцілі ў валадаранне Францыска I (1515 – 47). У Іспаніі першая манета талернага тыпу была выпушчана ў 1497 годзе – гэта было перайманне цірольскага гульдзінера, манета добрай якасцю 8 рэалаў. Пазней яна атрымала назву іспанскага даляра (піястра). У 1792 году ў ЗША была ўведзена ўласная манетная сістэма – срэбны даляр, аднак яшчэ доўгі час у звароце знаходзіўся іспанскі даляр.

Паводле звестак беларускіх археолагаў, у нашай краіне часта знаходзяць талеры нямецкіх спадарстваў, Венгрыі, Трансільваніі, Чэхіі, Аўстрыі, Швейцарыі, Гішпаніі, Даніі, Нідэрландаў.

А ці былі ў абарачэнні нашы ўласныя старажытнабеларускія талеры? Так, але ў абмежаванай колькасці. Першыя буйныя срэбныя манеты ВКЛ талеравае вагі (20 – 30 грамаў) з'явіліся ў 1564 годзе. Сваім дызамнам яны не нагадваюць класічныя заходнееўрапейскія талеры, а маюць досыць арыгінальны вонкавы выгляд. На адным з бакоў выяўлены складовы шасціпольны герб – тарча, у палях якога змешчаны гербы Польшчы, ВКЛ, Кіеўшчыны, Жамойці і Валыні, а ў цэнтры фамільны герб роду Сфорцаў. Знакаміты польскі даследчык Мар'ян Гумоўскі заўважыў, што "герб ВКЛ сканструяваны як нідзе ў іншым месцы" [4].

Рэгулярную чаканку талераў у Рэчы паспалітыя пачаў Стэфан Баторый (1576 – 86). Вага манеты складала 28,5 г, утрыманне срэбра – 24,3 г. Выпускалі таксама манеты полуталеры. Талеры Станіслава Аўгуста Панятоўскага (1764 – 95) пасля праведзенай грашовай рэформы 1766 году мелі на рэверсе пазначэнне X EX MARCA PURA COLONIEN, полуталеры, адпаведна, XX EX MARCA. Талер прыраўноўваўся да 8 злотых. У апошні раз талер быў выпушчаны Вялікім герцагствам Варшаўскім у 1814 годзе. На аверсе быў змешчаны партрэт саксонскага курфюрста Фрыдрыха Аўгуста I, прызначанага Напалеонам Вялікім Варшаўскім герцагам, на рэверсе быў начаканены намінал TALAR. Вялікае герцагства Варшаўскае чаканіла таксама манеты ў 1/3 талера і 1/6 талера. Напачатку 90 – х гадоў у Беларусі вялася актыўная дыскусія па ўводзінах уласнай грашовай адзінкі пад назвай талер [6].

Бона, маці Жыгімонта II Аўгуста, якая паходзіла з роду міланскіх

герцагаў Сфорца, пасля смерці Жыгімонта I абвясціла пра намер вярнуцца ў Італію і адвезці з сабой значную частку казны памерлага мужа. Гэта рашэнне выклікала рашучыя пратэсты асяроддзя Жыгімонта II, якое асцерагалася, што гэтыя грошы назаўжды сыдуць з Польшчы. Пасля доўгіх нарад польскія сенатары ўсё ж пагадзіліся адпусціць Бону ў Італію для папраўкі здароўя, але з той умовай, што пасля гэтага яна вернецца ў Польшчу. У 1556 г. Бона, якая суправаджаецца караванам з 24 вазоў з каштоўнасцямі, прыбыла ў Неапаль – валоданне Іспаніі. Неўзабаве яна пазычыла іспанскаму каралю Піліпу II 430 тыс. дукатаў.

Пасля смерці Боны (1557) Жыгімонт II, як яе спадчыннік, запатрабаваў у мадрыдскага двара вяртання "сум неапалітанскіх". Частка гэтай пазыкі была вернута ў выглядзе неапалітанскіх талераў – дукатонаў і паўталераў Філіпа II, паўталераў яго папярэдніка на іспанскім пасадзе Карла V.

Ва ўмовах Лівонскай вайны казна ВКЛ запатрабаванні ў дадатковых грашовых сродках рэзка ўзраслі. Гэтая акалічнасць абумовіла немэтазгоднасць дарагой працы па перачаканцы атрыманых манет у літоўскія наміналы. Зварот неапалітанскіх талераў і паўталераў быў ўзаконены нанясеннем на іх рэверсы круглай кантрамаркі (надчаканкі) у выглядзе вензеля Жыгімонта Аўгуста (пераплеценых літар S і A) і даты (1564) [1].

На першы погляд, гэта аперацыя была пазбаўлена сэнсу, бо іншаземныя манеты ў сваім першародным выглядзе бесперашкодна прымаліся на рынках княства. Аднак праведзенае кантрамаркаванне з'яўлялася сур'ёзна прадуманай фіскальнай акцыяй, якая складалася ў наданні неапалітанскім манетам крэдытнага характару шляхам іх пуску ў зварот па відавочна завышаным курсе. Паводле ўніверсала Жыгімонта Аўгуста ад 15 мая 1564 г. кошт талера ўсталёўваўся ў польскую копу (60 драбязы), полуталера – у 30 драбязы. Тым часам срэбнае ўтрыманне неапалітанскага талера было раўнацэнна толькі 33,5 польскай драбязе, полуталера – 16,75. Істотная розніца паміж афіцыйна ўсталяваным і рэальным коштам манет стала крыніцай дадатковых прыбыткаў дзяржаўнай казны [5].

З 1564 г. польскімі соймамі прымаліся рашэнні пра ўніфікацыю манеты "па вазе, збожжу (г.зн. утрыманню высакароднага металу), спробе, грашовому рахунку (наміналу) і надпісам". Аднак гэтыя спробы апынуліся дарэмнымі, і нават адзіны дзейнічаючы манетны двор – Віленскі – у 1570 г. спыніў працу. Першае дзесяцігоддзе свайго існавання Рэч Паспалітая не чаканіла манету, а здавольвалася прадукцыяй грашовай вытворчасці мінулых гадоў. У 1565 і 1566 г. Віленскі манетны двор, як бы прадказваючы марнасць высілкаў прыхільнікаў уніфікацыі грашовых сістэм Польшчы і ВКЛ, адчаканіў трыяк з іранічнай легендай, узятай са Старога Запавету (Псалтыр, Пс. 2, Ст. 4): "Насялялы на нябёсах [Бог]

пасмяецца над імі". Гэта выхадка віленскіх манетчыкаў справакавала такое абурэнне каронных падданных Жыгімонта Аўгуста, што вымусіла яго афіцыйным універсалам забараніць выпуск гэтай манеты[2; 4].

Асноўныя звёны манетнай сістэмы, якая існавала ў ВКЛ, матэрыяльна ўвасабляліся аболам, дэнарыем, падвойным дэнарыем, паўгрошам, грошам і вытворнымі ад яго наміналамі (падвойным, патройным, учацвяроным і ушасцяроным драбязой), талерам і дукатам.

Літаратура:

1. Кокорко В. Монетный двор в Тыкоцине. // Банковский вестник – 2006, № 2, С. 19 – 25.
2. Орлов А. Когда белорусы были литвинами. // Банковский вестник – 2007, № 1, С. 66 – 69.
3. Рулецкі Дз. Рэдкія манеты Жыгімонта Старога 1508 – 1529 гг. у зборах найвялікшых польскіх музеяў. // Банковский вестник – 2007, № 2, С. 55 – 61.
4. Рулецкі Дз. Традыцыйныя грашовыя сістэмы ў 16 – 17 ст.: троякі і таляры. // Банковский вестник – 2007, № 3, С. 66 – 68.
5. Рулецкі Дз. Фальшаванне манет РП. // Банковский вестник – 2001, № 6, С. 66 – 69.
6. Рябцевич В.Н. Нумизматика Беларуси. Мн., 1996.

«ТЭАТР АГІНСКАГА Ё СЛОНІМЕ»

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Чугунова М.П., ЛФ

Навуковы кіраўнік – к.г.н., дацэнт, выкладчык кафедры гуманітарных навук М.П. Стасевіч

Багатая і цікавая гісторыя Слоніма захоўвае нямала падзей і імёнаў, вартых увагі і памяці нашчадкаў. Сярод іх і імя вялікага гетмана літоўскага Міхала Казіміра Агінскага, які быў старастай слоніmsкім з 60 – гадоў 18 стагоддзя і да канца стагоддзя. Гэты буйнейшы магнат Вялікага княства Літоўскага прэтэндаваў і на карону Рэчы Паспалітай, але пацярпеўшы ваеннае і палітычнае паражэнне, пасяліўся у Слоніме і ўсю сваю вялікую энергію, талент і сродкі накіраваў на будаўніцтва рэзідэнцыі і добраўпарадкавання горада.

Самай каштоўнай часткай пасагу Аляксандры Сапега, роджанай Чартарыйскай, якую яна прынесла свайму другому мужу Міхаілу Казіміру Агінскаму, калі яны пажаніліся ў 1761 годзе, была слоніmsкая эканомія. Гэты дзяржаўны маёнтак быў адным са шматлікіх, якія належалі Антону